

FORRÓ LAJOS*

ÉSZAK-BÁCSKA SORSA 1944/45-BEN

CRUCIAL EVENTS IN NORTH BAČKA BETWEEN 1944–45

ABSTRACT

The atrocities against the 1944/45 Hungarians in Vojvodina started in the 90^s. There were no possibilities to do researches in the Central Archives, nevertheless numerous works on local history came to light that were mostly based on the stories of the witnesses. The opportunity to look into the documents of the Vojvodian Archives made it possible to state the data precisely and to compare them.

In the documents of the Vojvodian Archives there are many uncorrect personal names, mixed place names. It needed precise and thorough research to make the documents useful for the science of history.

In the article I compare the local researches from Magyarkanizsa, Martonos, Oromhegyes and Adorjan with the documents of the Vojvodian Archives. Thanks to that new data and names came to light. In Magyarkanizsa 17, in Martonos 8, in Oromhegyes 2 new, until now unknown names of victims turned up. In Adorjan there is a unique judgement in which the murderers are found guilty.

Fond number 183, that contains the documents of the above mentioned places consists of 549 boxes, 24 boxes of disordered documents and 79 books. Researches has not finished the examination of these documents yet. With further researches new names and data could also turn up.

1. Bevezetés

Az 1944/45-ös magyarok elleni délvidéki atrocitások kutatása a 90-es évek elején kezdődött. A központi levéltárak kutatására a közelmúltig nem volt lehetőség, mégis számos helytörténeti munka látott napvilágot, amelyek főleg a szemtanúk visszaemlékezéseiből táplálkoztak. A Vajdasági Levéltár iratainak kutathatóvá válásával lehetőség nyílt az adatok, áldozatok számának pontosítására, összehasonlítására.

A cikkben Magyarkanizsa, Martonos, Oromhegyes és Adorján helytörténeti kutatásait hasonlítottam össze a Vajdasági Levéltár anyagaival, aminek következtében új adatok, nevek láttak napvilágot. Magyarkanizsán 21, Martonoson 8, Oromhegyesen 2 új, eddig nem ismert áldozat neve került elő, míg Adorjánnal kapcsolatban egy egyedi ítélet található, amelyben a gyilkosokat elmarasztalják tettük miatt.

2. A különböző forrásokban lejegyzett, kivégzett „háborús bűnösök és népellenségek” Magyarkanizsán, Oromhegyesen, Martonoson és Adorjánon

Az 1944–45-ös magyarellenés atrocitások az észak-bácskai országrészt is súlyosan érintették. Az eddigi helytörténeti kutatások szerint Magyarkanizsán 52 (36 magyarkanizsai, 12 oromhegyesi,¹ 3 tótfalusi és egy oromi), Martonoson 25 (24 martonosi és egy kishomoki), Adorjánon 56 áldozata volt a magyarirtásnak.²

* Tanársegéd, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar.

A Vajdasági Levéltár 183 fondjának kutathatóvá válásával lehetőség nyílt az adatok, áldozatok számának pontosítására, összehasonlítására. Az iratok meglehetősen rendezetlenek. Tapasztalható – főként korai időszakban – a hanyag iratkezelés, a nevek pontatlan írása, a települések keverése. Éppen ezért gondos és alapos kutatómunkára van szükség ahhoz, hogy az iratok tartalmát felhasználhatóvá tegyük a történelemtudomány számára.

A háborús bűnöket vizsgáló bizottság szinte minden délvidéki településen gyűjtötte a feljelentéseket, ami alapján háborús bűnössé vagy népellenessé nyilvánítottak helyi lakosokat. A bizottság a következő bűncsoportokra osztotta a vélt bűnöket:

1. Bevonulás (Ulazak) – A magyar hadsereg bevonulása során a helyi magyar lakosság által elkövetett bűnök;
2. Hadsereg (Armija) – A Magyar hadsereg által elkövetett bűntények;
3. Razzia (Racija) – Az Újvidéken és környékén 1942-ben elkövetett bűnök;
4. Táborok (Logori) – A különböző táborokban elkövetett bűnök;
5. Erőszakos mozgósítás (Prisilno mobilisanje) – A katonai mozgósítás során elkövetett bűnök;
6. Kényszermunka (Prisilni rad) – A kényszermunka során elkövetett bűntények;
7. Kitelepítés (Iseljivanje) – A kitelepítéssel kapcsolatos bűntények;
8. Vagyon elleni bűncselekmények (Protiv imovine).

Aki az említett bűncsoportba nem fért bele, de valami miatt bűnösnek ítélték, a népellenesség listájára került.

Könnyen felkerült a listára az, akiről 1944 őszén kiderült, hogy a magyar éra alatt közhivatalt viselt, levanteoktató volt, ha tagja volt a nyilaskeresztes pártnak (függetlenül attól, hogy az illető bűnös volt vagy sem), magyar katonaként szolgált, vagy lelkesen fogadta az 1941-ben bevonuló magyar honvédeket. De sokan estek áldozatul szerb polgártársaik személyes bosszújának is. Mivel a feljelentéseket bemondás alapján tették, elég volt a vádat csupán ráfogni valakire. Talán kirívó, de semmiképpen nem egyedi példaként említhetjük annak a helyi magyarnak az esetét, aki azért került a háborús bűnösök listájára, mert nem adta meg szerb falubelijének a kölcsön után járó kamatot.

A listákra került helyi magyarok döntő többsége nem követett el olyan bűnt, ami miatt halálbüntetés járt volna. Ezt bizonyítja, hogy akiket a feljelentettek közül a vérengzés napjaiban nem sikerült megtalálni, azok később sem lettek felelősségre vonva, vagy csupán néhány év börtönbüntetést kaptak.

3. Martonos vesztesége

A Vörös Hadsereg 1944. október 8-án érkezett Martonos alá. Először egy menekülő mozdonyt lőtték aknavetővel, de annak sikerült egérutat nyernie és elrobogott Horgos felé. A szovjetek 3 óra felé kezdték lőni a falut: a templomtornyot is ellőtték, néhány házat is találat ért – ekkor esett áldozatul a Börcsök család néhány tagja. Mivel ellenállás egyáltalán nem volt, az oroszok abbahagyták a falu lövését és bevonultak.

1944. október 11-én néhány helyi szerb fiatal brutális módon agyonverte Németh József levanteoktatót. További 24 helyi polgárt heteken át tartó kínzás után az OZNA egységei karöltve a helyi fegyveresekkel 1944. október 21-én likvidálták.³

A martonosi Népfelszabadító Bizottság elnöke 1944. november 22-én tájékoztatta a Népfelszabadító Hadsereg zentai parancsnokát arról, hogy Martonoson véget ért a razzia, amit a Vajdasági Rohambrigád I. zászlóaljának két szakasza hajtott végre és a büntetőexpedíció a fent említett napon 25⁴ magyart kivégezett.⁵

Martonoson 1944. december 6. és 1945. november 5. között, a lakosság részéről összesen 843 feljelentés érkezett a háborús bűnöket vizsgáló bizottsághoz.

A feljelentettek között számos olyan martonosi is található, akiket 1944. november 21-én kivégeztek. Az iratok valóságtartalma ennek tükrében erősen megkérdőjelezhető, hiszen az ítélet megelőzte a feljelentést. Nem kis iróniára adhat okot, hogy 1944. december 10-én egy helyi rendőr, Sörös Sándor esetében a feljelentés⁶ mellé mellékelték, hogy ügyét a szabadkai katonai bíróság elé utalják további intézkedésre.⁷ Ekkor már nevezett rendőrt 19 napja kivégezték. Mivel említett iratok a kivégzések után íródtak, feltételezhető, hogy bizonyos személyek ellen csupán azért tettek feljelentést, hogy a már elkövetett gyilkosságokat megindokolják.

A Vajdasági Levéltárban a háborús bűnöket vizsgáló bizottság anyagaiban Martonossal kapcsolatban bőséges iratanyag található.

A kivégzett háborús bűnösök könyve 1944–45 között⁸ című könyv 1105 likvidált magyar nevét tartalmazza. A legtöbb helyen közli a gyilkosság dátumát is, de a helytörténeti kutatásokból az derül ki, hogy sok helyütt tévesen. Mivel az iratok többségében a kivégzések után íródtak, valószínűsíthető, hogy nem a pontosság, hanem inkább a regisztrálás volt a cél. A könyvben 13 martonosi kivégzett neve található. Néhány helyen a kivégzett állítólagos bűne is fel van tüntetve. Az irat szerint Nagy Gábor (részvétel a razziában), Horváth Miklós (részvétel a razziában), Sáfrány Kálmán (rendőr), Kéri János (letartóztatásokat végzett), Takács László (vert, kínzott, erőszakoskodott), Gruik János (–), Károly József (bevezette a magyar katonákat, hogy verjék a szerbeket), Csal Imre (a magyarok bejövetelkor ő vezette a szerbek kivégzését), Barbulja Pál (betört és fosztogatott), Holló Ferenc (részvétel a razziában), Sörös János (–) kivégzése 1944. december 2-án történt, míg Balázs Géza (aktív magyar katona), Janucki Matija (nyilas) likvidálására 1944. október 24-én került sor.

Az állítólagos bűnök bizonyítása nem történt meg, illetve a helytörténeti kutatások cáfolják, hogy nevezett személyek elköveték az említett bűnöket. Érdekességgént jegyzem meg, hogy Holló Ferencet 2010-ben rehabilitálta a szerb bíróság.

A kivégzés dátuma is bizonyítottan téves. A Zentára küldött jelentés alapján, amit megerősít a visszaemlékezők vallomása is – a kivégzés 1944. november 21-én történt.

Összehasonlítva a névsort az eddigi kutatások eredményeivel és kihúzva a fordításból, az esetleges elírásból adódó névegyezéseket Károly József, Csal Imre, Balázs Géza és Janucki Mátyás szerepel újként a névsorban. Közülük Károly József valószínűleg megegyezik a kivégzett Józsa Károly szabóval.

A szabadkai körzetben likvidáltak⁹ névsorában 36 martonosi neve található. Összehasonlítva a neveket az eddig ismert kivégzettek névsorával az alábbi 11 új név merült fel: Balázs Géza, Barbulja Pál, Gal Imre, Janucki Mátyás, Meres János, Hegedűs József, Hunas Ferenc, Horvát István, Sárvári Károly, Mertelj Ferenc, Csal Imre. Közülük Barbulja Pál és Meres János minden bizonnyal megegyezik a kivégzett Varkulya Pállal és Seres Jánossal, míg Gal Imre és Csal Imre valószínűleg ugyanaz a személy.

A fent említett irathoz van egy kiegészítő lista,¹⁰ amely Martonossal kapcsolatban 3 nevet említ. Ezek a nevek megtalálhatóak az eredeti listában is (Merten Ferenc, Horvat Miklós, Csal Imre). Érdekességgént megemlíthetjük, hogy az iratban kivégzett háborús bűnösök könyvében is szereplő Janucki Mátyás (Janucki Matija) zentaiként van feltüntetve, a zentai helytörténeti kutatások viszont nem említik. Persze az elírás lehet hanyag iratkezelés, is, hiszen Martonos közigazgatásilag Zentához tartozott.

A Vajdasági Levéltár Bűnök és bűnösök a zentai körzetben iratai között található egy Átirat – Az 1944. november 9-én, Zentán kivégzett személyek névsora¹¹ című irat. A zentai névsor (61 személy neve) után a listán adaiak, moholiak, kanizsaiak, horgosiak mellett 31 martonosi neve található. Ebből Balázs Géza, Janucki Mátyás és Meres János nem található az eredeti listán. Meres János valószínűleg elírás és nevezett megegyezik a szintén a listán szereplő Seres János községi bíróval.

Összesítve a Vajdasági Levéltárban talált iratokat, az eddig lejegyzett 25 név mellé 8 új nevet sikerült azonosítani. Így az eddig név szerint azonosított kivégzettek száma 33-ra nőtt. Ebből 24 bizonyíthatóan martonosi, 1 kishomoki, 9 pedig a tanyavilágból és/vagy a magyar hadseregből került ki.¹²

A likvidált martonosiak névsora:

1. Bárány Ferenc (földműves)	13. Németh József (leventeoktató)
2. Fejős Ferenc (rendőr)	14. Püspök János (földműves)
3. Forró Lajos (hentes)	15. Sáfrány Kálmán (rendőr)
4. Gruik János (rendőr őrzető)	16. Sörös Sándor (rendőr)
5. Holló Ferenc (asztalos)	17. Sörös János (községi bíró)
6. Horváth Gergely (rendőr)	18. Szabó Antal (rendőr)
7. Horváth Miklós (napszámos)	19. Szarapka Péter (földműves)
8. Józsa Károly (szabó)	20. Takács László (kosaras)
9. Kéri János (rendőr)	21. Török Orbán (földműves)
10. Koncz István (napszámos)	22. Török János (halász)
11. Lendvai Antal (postai alkalmazott)	23. Varkulya Pál (rendőr)
12. Nagy Gábor (községi pénztáros)	24. Werner Mihály (apátplébános)

A Martonoson likvidált kishomoki áldozat:

25. Ozsvár Péter (munkás)

A Martonos környéki tanyavilág és/vagy a magyar hadsereg áldozatai:

26. Balázs Géza (magyar katona)	30. Hunas Ferenc
27. Gál Imre	31. Horvát István
28. Janucski Mátyás	32. Sárvári Károly
29. Hegedűs József	33. Mertelj Ferenc

4. Magyarkanizsa vesztesége

Magyarkanizsa lakossága szintén megszenvedte az 1944-es impériumváltást. Az eddigi kutatások a városban 52 kivégzett áldozatot tudtak azonosítani. Az likvidáltak közül 36 helybéli, 12 oromhegyesi, 3 tótfalusi és egy oromi illetőségű. A nem helyieket vagy berendelték Kanizsára kihallgatásra, vagy egyszerűen néhány partizán lovas kocsival begyűjtötte őket. Tari János plébános – aki 1944-ben tótfaluban káplánkodott – emlékei szerint a tótfalusi Szabó Dénes plébánost október 25-én vagy 26-án kocsival vitte Kanizsára egy partizáncsoport.¹³

A kanizsai magyarok sorsáról egy helyi szerbekből alakult „Tízes Tanács” döntött. Ők szabták meg, hogy kit kell összeszedni és levinni a helyi magyarok közül a városháza pincéjébe.

A begyűjtött emberek egy részét a pincében agyonkínózták. Őket éjszakánként hordták ki a Tisza menti erdőbe, ahol tetemeiket tömegsírokba dobálták. Az ilyen szállítmányok mindennaposak voltak, ezért a sírt be sem temették, csak mésszel öntözték le a hullákat. Voltak olyan áldozatok is, akiket élve hajtottak az erdőbe és ott lőttek agyon.

Említésre méltó, hogy egy 1949-ben készült holtta nyilvántási okiratból kiderül, hogy az illetőt 1944. november 21-én vagy 22-én az ún. „expedíciós század” ismeretlen helyre vitte, ahonnan soha nem tért vissza.¹⁴ Ezen irat tanúsága szerint Zenta, Becse és egyéb helységek mellett a kanizsai kivégzésekben is részt vett Petar Relic-Čedo vajdasági OZNA-főnök halál-százada is. A dátum a martonosi kivégzésekkel szintén kapcsolatba hozható.

A magyarkanizsaiak nagy részét a Tisza-parton¹⁵ kiásott tömegsírokba dobálták. Egy nagy tömegsír mellett, amelyben 50–60 tetem található, van még két kisebb sír is, benne síronként 10–15 kivégzett helyi magyarral. Az áldozatok elföldelését időnként Pavel Godunov, azaz ismertebb nevén Pajo Rus végezte. Származását tekintve grúz cigány volt, ezért mindenki csak Cigónak nevezte. A likvidálásokat végzők állandóan leitatták, és rábízták a hullák rendezését. Cigó lenne a legmegbízhatóbb tanú arra, hogy hová is temette el a szerencsétlen agyonvert, lelövöldözött embereket, ugyanis 1944-ben úgy hírlott, hogy a rábízott hullákat időnként nem vonszolta le a Tisza melletti lövészárkokba, hanem mindjárt a városháza alatti peremerdőben (akkor kőrisfa erdő volt) hantolta el. Így valószínűsíthető, hogy a sejteni vélt tömegsírok mellett vannak hantok ismeretlen helyeken is. E sírok nyomára csak maga Godunov vezethetné a kutatókat, ő azonban 1984. január 5-én meghalt.¹⁶

A Vajdasági Levéltár 183-as fondjában Magyarkanizsával kapcsolatosan is számottevő irat található. Igaz, rendkívül hanyag iratkezelés figyelhető meg. Számos esetben a bejegyzéseket készítő Magyarkanizsa iratanyagában jegyezték le a városhoz tartozó kisebb falvak – Adorján, Oromhegyes, Tótfalu stb. – anyagait, megnehezítve a kutatók számára az áldozatok hovatartozásának azonosítását. A kivégzettekről készített névsorokban csupán néhol jelzik külön, hogy az illető pontosan hol lakott.

A kivégzett háborús bűnösök könyve 1944–45 között¹⁷ című könyv 21 magyarkanizsai nevét tartalmazza. A bűnök felsorolásánál nyilas párti tagság, fizikai bántalmazás, lopás, beség, gyilkolás, fegyverrejtegetés, internálás és két esetben razziában való részvétel található. Bizonyító eljárás nincs mellékelve, nevezett személyek csupán a feljelentések hatására kerültek fel a listára. A kivégzés dátumaként 5 személynél 1944. november 25-e, 3-nál november 26., 10-nél november 28., 3-nál pedig november 29-e van megadva.

Az eddig ismert névsorral összehasonlítva 5 új név került elő: Remete Sándor, Balázs István, Lonti Gábor, Gajda János és Almási János. Lonti Gábor bizonyíthatóan azonos Milutinovics Gáborral, akit likvidáltak és neve már szerepel a listán, esetében a Lonti csupán becenév. Gajda János neve pedig minden bizonnyal hibásan van a listán, nevezettnek ugyanis sikerült elszöknie. Visszaemlékezésében ő maga mesélte el szökésének körülményeit: miközben az erdőn keresztül hajtották halálra szánt társaival együtt, sikerült kezeit eloldani és elfutnia.

„Utánam golyózáport zúdítottak, de én ellenkező irányba kezdtem kúszni-mászni, így hála Istennek, nem találtak el a gyilkos lövedékek. Az is nagyban hozzásegített a meneküléshez, hogy koromsötét éjszaka volt. Mire a töltéshez érkeztem, hangos jajveszékelést hallottam, és a lövésektől csak úgy visszhangzott az erdő.

Nehezen átmásztam a töltésen. A lábaimról a köröm mind le volt verve tömőfával, csupa sár és vér volt meztelen testem, nem csoda, hogy újjvárosi ismerőseim nem mertek beengedni, s így továbbszaladtam, mire végre egy rokon család ruhát adott. Kicsit megmosakodtam, és még ma sem tudom, hogy mi adott ahhoz erőt, hogy még akkor éjjel átmenekültem a határon, ahol még ma is élek, de kezeimen, csuklóimon ma is meglátszik a vastag kötél csomóinak helye.”¹⁸

A szabadkai körzetben likvidáltak¹⁹ irat Magyarkanizsával kapcsolatban 103 nevet tartalmaz. Ebből bizonyíthatóan 34 adorjáni, 12 oromhegyesi.

A kivégzésre indoklás vagy ítéletre hivatkozás nincs az iratban.

Összehasonlítva az eddig ismert kivégzettek névsorával és kihúzva a fordításból, az esetleges elírásból adódó névegyezéseket, a következő 18 új név merült fel: Almási János, Balázs István, Bat Antal, Veres András, Gajda János, Dukai Pál, Gyulai Lajos, Kovács Miklós, Lonti Gábor, Molnár Antal, Remete Sándor, Szecsei István, Tóth István, Csiszári János, Csanádi Vilmos, Kovan Miklós, Rente József, Csiszári József. A kanizsai Remete Sándor azonos a listán már szereplő Rajics Sándorral, Rente József, pedig valószínűsíthetően

tően Remete József, akit Adorjánon lőttek agyon október 31-én, és neve már szerepel az adorjáni kivégzettek névsorában.

Az eredeti dokumentumhoz tartozó kiegészítő lista²⁰ Kanizsával kapcsolatban 4 olyan nevet említ, akik az eredeti listán is rajta vannak.

A Martonos kapcsán is említett Átirat – Az 1944. november 9-én, Zentán kivégzett személyek névsora című irat a zentai névsor (61 személy neve) után adaiak, moholiak, martonosiak, horgosiak mellett 102 magyarkanizsai nevet tartalmazza. Ebből 45 adorjáni, 12 oromhegyesi név (Gyalús Lajos és Törteli Ferenc neve kétszer is szerepel az iratban).

Új nevek: Csiszári János, Almási János, Gajda János, Lonti Gábor, Balázs István, Remete Sándor, Szecsei István, Csanádi Vilmos, Molnár Antal, Tóth István.

A Vajdasági Levéltár 183-as fondjában található, nem konkrét likvidáltakról szóló iratok átvizsgálása során is előkerülhetnek olyan likvidált személyek nevei, aki egyébként más iratokban nem szerepelnek. Ilyen irat a Népellenségek listája,²¹ ami 4340 nevet említ, mint népellenséget. A névsorban szereplő személyek közül sokak további sorsa – elsőkött, bebörtönözték, eltűnt – ismeretlen. Az irat érdekessége viszont, hogy néhány név mellé odaírták, hogy az illetőt likvidálták. Magyarkanizsával 7, Oromhegyessel kapcsolatban 4 esetben jelezték, hogy nevezett „presudjen”, azaz likvidálva. A bűnök indoklásaként lopás, kínzás, gyilkosság, tömeges terror van feltüntetve. Összehasonlítva az eddig ismert nevekkal, 3 új név merült fel: Apró István, Bata Lajos, Bagi Vince.

Érdekesség, hogy 647. sorszám alatt, Bata Lajos neve mellett megjegyzi, hogy likvidálták, viszont a 2340 sorszám alatt ismét Bata Lajost említi, mint akit 3 év nehéz fizikai munkára ítélték. Valószínűsíthető, hogy az eset hasonlít Dupp Bálint csurogi plébános esetére, akit a hivatalos iratok szerint börtönbüntetésre ítélték, a valóságban azonban Csurogon nyilvánosan kivégezték.

Nevezettek likvidálásáról szóló leirat megtalálható *A bűnösök és bűnök áttekintése a szabadkai körzet területére* című iratban²² is.

A Megszállók és Segítőik Bűneit Kivizsgáló Vajdasági Bizottság első bűncsoportjába tartozó tömeges bűnök a bevonulással kapcsolatban című iratban²³ 493. sorszám alatt Vajda József 27 éves kanizsai kereskedő segéd esetében odaírták, hogy nevezettet likvidálták. Vajda József neve egyetlen más iratban sem szerepel, mint áldozat.

Összesítve a Vajdasági Levéltárban talált iratokat, Magyarkanizsa esetében az eddig lejegyzett 52 név mellé (37 magyarkanizsai, 12 oromhegyesi, 3 tótfalusi és egy oromi) 17 nevet sikerült azonosítani. Így az eddig név szerint azonosított kivégzettek száma 69-re nőtt. Ebből 53 magyarkanizsai, 12 oromhegyesi, 3 tótfalusi, 1 pedig oromi illetőségű.

Matuska Márton munkájában még két oromhegyesi áldozatról tesz említést. Eszerint 1944. október 31-én a zentai országúton megölték Domonkos Gyula és Bakota József oromhegyesi gazdálkodókat.²⁴

A likvidált magyarkanizsaiak névsora:

1. Almási János	11. Berecz István
2. Apró István	12. Bicskei Mihály
3. Apró Lukács	13. Csanádi Vilmos
4. Bagi Antal	14. Cseszko István
5. Bagi Vince	15. Csikós János
6. Balázs István	16. Csiszári János
7. Bat Antal	17. Csiszári József
8. Bata József	18. Dukai Pál
9. Bata Lajos	19. Filip István
10. Bata Péter	20. Gyulai Lajos

21. Kávai Miklós	38. Novák Lajos
22. Kiss Miklós	39. Papp János
23. Kókai Lajos	40. Rekecki János
24. Kosányi György	41. Remete- Rajics Sándor
25. Kosányi Imre	42. Sipeki Pál
26. Kostyán Antal	43. Sóti Dezső
27. Kovács Imre	44. Szecei István
28. Kovács János	45. Szilágyi Jenő János
29. Kovacs Miklos	46. Takács György
30. Losonc István	47. Teleki Béla
31. Medgyesi István	48. Tóth István
32. Milutinovics Gábor	49. Tóth János
33. Molnár Antal	50. Vajda András
34. Muhi Ferenc	51. Vajda József
35. Nacs József	52. Veres András
36. Nagy György	53. Vitéz Ferenc
37. Nagy József	

A Magyar Kanizsán likvidált oromhegyesiek:

54. Bakota Ferenc	60. Koncz István
55. Bús György	61. Kossányi Ferenc
56. Cérna András	62. Sarnyai Mihály
57. Csépe Antal	63. Sóti Imre
58. Gajda József	64. Törteli Ferenc
59. Gyalús Lajos	65. Újvári Vilmos

A Magyar Kanizsán likvidált oromi áldozatok:

66. Koleszár ...

A Magyar Kanizsán likvidált tótfalusi áldozatok:

67. Szabó Dénes plébános	69. Harmath Tamás
68. Harmath Péter	

A zentai úton likvidált oromhegyesiek:

1. Bakota József	2. Domonkos Gyula

5. Adorján

Adorján „felszabadulását” a környékbeli falvakhoz hasonlóan október 8-ra tette a későbbi jugoszláv történetírás. Pedig ebben a kis észak-bácskai falucskában nem volt semmiféle partizán vagy szovjet bevonulás, de mindenki tisztában volt vele, hogy Adorján ismét Jugoszláviához tartozik. A falu lakossága tovább élte hétköznapijait – félelemben és bizonytalanságban –, míg október 31-én délelőtt Kanizsáról tizenheten érkeztek a faluba. Közöttük olyan ismert hőhéro, mint Oluški Aleksandar, Nikola Radaković, Svetozar Knežević Bačo, Jurisić Mišo, Pilisi Pál, Ivanović Bogdan. A kanizsai különítmény azzal a céllal érkezett, hogy a Tiszába lövik a magyar férfi lakosságot.²⁵

A magukat partizánnak nevező martalócok először egy háznál megebédeltek²⁶ és iszogattak egy kicsit, utána a piacra hajtották a lakosságot. Házzal házzal jártak, így szedték össze az embereket. A templom előtti téren körülbelül kétszáz férfit gyűjtöttek össze. Mivel sok nőt és gyermeket is ide tereltek, a szerbek elálltak szándékuktól, miszerint az egész

falut kivégzik. Megkezdődött a válogatás: először a papot, tanítókat, tanárokat választották ki, majd találmra jelölték ki áldozataikat. A kiválasztott ötven magyart lehajtották a Tisza-partra. Hamarosan nyilvánvalóvá vált a falusiak számára, hogy a fegyveresek mit terveznek. A Tisza-partra érve Bakota tanító könyörögni kezdett, hogy hagyják meg az életét, de a gyilkosok senkinek sem kegyelmeztek. Sorban a Tiszába lövöldözték az embereket. Előtte öt embert kiválasztottak: Bakota Antalt, Tandari Istvánt és még hármat. Az ő feladatuk volt, hogy a lelőtt embereket belelökjék a vízbe, aztán velük is végeztek. Szabados Pál megpróbált elszökni, mintegy 2 km-t úszott a Tiszán, de végül őt is lelőtték.²⁷

Az 50 helyi magyar mellett még hat adorjánt likvidáltak. Öt helyi magyart később vettek el vagy rendelték be kihallgatásra Kanizsára, ahol nyomuk veszett. Szecei Jakabot pedig október 31-én a háza előtt gyermekei és felesége szeme láttára lőtték fejbe.²⁸

Az adorjáni áldozatok névsora ismert. Firányi Lajos helyi plébános az esetet követően a likvidált falusiak nevét bevezette a halotti anyakönyvbe.

Átvizsgálva a Vajdasági Levéltár Adorjánra vonatkozó iratanyagát, új likvidált helyi neve nem merült fel. Megtalálható viszont az az ítélet, amely kétségtől egyedinek mondható az egész térségben, miszerint a gyilkosok közül 3-at 1945. március 12-én az adorjáni vérengzés miatt elítéltek.²⁹ Az irat egy részletének fordítása:

Kelt 1945. március 12-én. Ítélet a jugoszláv nép nevében!

Oluški Aleksandar népfelszabadító mozgalom ellensége, Kanizsán, rögtön a felszabadulás után képmutató módon beépült a mozgalomba és visszaélt a kanizsai népi rendőrség egyik vezetőjének bizalmával. Adorján átvizsgálásakor rábeszélte Nikola Radakovićot és Svetozar Kneževićet, hogy megjárva egy fegyveres támadást, azt a látszatot keltsék, mintha a faluból valaki Radakovićra támadt volna. Ezután elfogtak 50 magyart a helységből, akiket a Tisza mellett fasiszta módon kivégeztek.

A katonai bíróság Oluški Aleksandart golyó általi halálra és teljes vagyonekkobzásra, Nikola Radakovićot 1 év, Svetozar Kneževićet 6 hónap kényszermunkára ítéli.

Ez a dokumentum tulajdonképpen 65 évvel ezelőtt kimondta, hogy az adorjáni emberek ártatlanul haltak meg 1944. október 31-én. Az irat szerint a szerb bíróságnak ki kellene mondani az ártatlanságukat és kárpótolni a hozzátartozókat. Az ez irányú kollektív ítélet mindmáig várat magára. Az adorjáni hozzátartozók egyénileg kérvényezhetik kivégzett szeretteik rehabilitálását.

Aleksandar Oluški kivégzéséről vagy további sorsáról nincs megbízható információ. A zentai Járási Népbíróság 1945. október 15-én³⁰ érdeklődik a kanizsai Helyi Népbizottságtól, hogy Aleksandar Oluškit az illetékes hatóság valóban kivégezte-e, illetve ha nem, akkor nevezett hol tartózkodik. A Kanizsáról érkezett jelentés³¹ szerint a Helyi Népbizottság előtt ismeretlen ifjabb Aleksandar Oluški tartózkodási helye. Csupán arról van tudomásuk, hogy nevezett szerepelt februárban nyilvános plakátokon, mint halálraítélt, de hogy az ítéletet végrehajtották-e, arról nincs tudomásuk.

A Vajdasági Levéltár 183-as számú fondja 549 dobozból, valamint 24 doboz rendezetlen iratból, illetve 79 könyvből áll. Ezen iratok összessége 82.5 iratfolyóméter, melyek átvizsgálása a kutatók részéről nem fejeződött be. A további kutatások során új nevek, adatok kerülhetnek elő.

JEGYZETEK

1. Korabeli névén Uzunovičevó.
2. Forró Lajos (2007): Jelöletlen tömegsírok. Hálózat a Szabad Információért Alapítvány. Szeged. 56–58., 72., 76–78. old.
3. Forró Lajos (2007): Jelöletlen tömegsírok. Hálózat a Szabad Információért Alapítvány. Szeged. 60. old.

4. November 21-én 24 magyart végeztek ki. A „gondos szerb jelentés” nem felejtette el az áldozatokhoz hozzáírni az október 11-én agyonvert Németh József leventeoktatót.
5. Történelmi Levéltár Zenta, F: 122, Br. 11/22. novembra 1944. g.
6. Vajdasági Levéltár, F: 183. Prijave Martonos 1–200. Kut. 320. Redni broj: 94.
7. Vajdasági Levéltár, F: 183. Redni broj spiska: 94/1944 god. 26. I. 1945 god.
8. Vajdasági Levéltár, F: 183. Komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača – Knjiga evidencije streljanih ratnih zločinaca 1944–1945.
9. Vajdasági Levéltár, F: 183, Spisak Likvidiranih u okrugu Subotickom, Str. Pov. , Broj 3, 10 . I. 1946.
10. Vajdasági Levéltár, F 183, Spisak Likvidiranih u okrugu Subotickom (egyéb jelzés nincs).
11. Vajdasági Levéltár, F: 183, Zločini i zločinci Senta srez. Kut. 538.
12. A kivégzett háborús bűnösök könyve 1944/45 könyvben Balázs Géza mint aktív magyar katona szerepel.
13. Tari János: Ha minden inog, marad a hit. A római katolikus egyház papi veszteségei. In: Rémmuralom a Délvidéken. Atlantis Kiadó, Újvidék, 2004. 171.
14. Mészáros Sándor (1995): Holttá nyilvánítva. Délvidéki magyar fátum 1944–45. I. Bácska. Budapest. 68. old.
15. A köznyelvben Szigetnek nevezik ezt a helyet.
16. Forró Lajos (2007): Jelöletlen tömegsírok. Hálózát a Szabad Információért Alapítvány. Szeged. 53. old.
17. Vajdasági Levéltár, F: 183. Komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača – Knjiga evidencije streljanih ratnih zločinaca 1944–1945.
18. Matuska Márton (1991): A megtorlás napjai. Fórum. Újvidék. 123. old.
19. Vajdasági Levéltár, F: 183, Spisak Likvidiranih u okrugu Subotickom, Str. Pov. , Broj 3, 10 . I. 1946.
20. Vajdasági Levéltár, F 183, Spisak Likvidiranih u okrugu Subotickom (egyéb jelzés nincs).
21. Vajdasági Levéltár, F 183, Registar narodnih neprijatelja 1–4340.
22. Vajdasági Levéltár, F 183, Subotički okrug. Zločini i zločinci.
23. Vajdasági Levéltár, F 183, Zločini okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini. I. grupa masovnih zločina „ulazak” Kut. 505.
24. Matuska Márton (1991): A megtorlás napjai. Fórum. Újvidék. 129. old.
25. Forró Lajos (2007): Jelöletlen tömegsírok. Hálózát a Szabad Információért Alapítvány. Szeged. 71. old.
26. Németh Ilona visszaemlékezése, 2009. Forrás: <http://www.tomegsirok.hu/?pageid=49&vid=bc761d35d8ec>
27. Forró Lajos (2007): Jelöletlen tömegsírok. Hálózát a Szabad Információért Alapítvány. Szeged. 74. old.
28. Sándor Lajos visszaemlékezése, 2009. Forrás: <http://www.tomegsirok.hu/?pageid=49&vid=a6e10be7e681>
29. Vajdasági Levéltár, F: 183, 1372/45.
30. Történelmi Levéltár Zenta, Sreski narodni sud, Br. K. 406/45.
31. Történelmi Levéltár Zenta, MNOO Kanjiža, Krivična podsekcija, broj 812/1945. 5. kut.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Forró Lajos (2007): Jelöletlen tömegsírok. Hálózát a Szabad Információért Alapítvány. Szeged.
- Matuska Márton (1991): A megtorlás napjai. Fórum. Újvidék.
- Mészáros Sándor (1995): Holttá nyilvánítva. Délvidéki magyar fátum 1944–45. I. Bácska. Budapest. 68. old.
- Tari János: Ha minden inog, marad a hit. A római katolikus egyház papi veszteségei. In: Rémmuralom a Délvidéken. Atlantis Kiadó, Újvidék, 2004. 171.
- Történelmi Levéltár Zenta, F.
- Vajdasági Levéltár, F.
- <http://www.tomegsirok.hu/>